

Теме:

- Право детета на породични живот и одржавање односа са родитељима/стараоцима
- Права детета лишеног породичне средине
- Права детета везана за алтернативни смештај
- Право детета на заштиту од незаконитог пребацивања преко границе и родитељске отмице

Право детета на породични живот

- Породица - основна група у сваком друштву и најбоља средина за развој и остваривње добробити детета.
 - Уживање права детета породичној средини од првенственог значаја за развој детета.
 - Дете - централни субјект у породици
 - Како дефинисати појам "породица"
 - Има ми дефиниције појма "породица" у ПЗ?
-

Међународни документи

- Конвенција о правима детета – породица је дефинисана флексибилно и широко и има у виду различите породичне структуре које, које произилазе из разних културних образаца и нових породичних односа
 - Облици породице: нуклеарна породица, породица раздвојених родитеља, породица самохраних родитеља, усвојитељске породице, проширена породица... (Извештај Комитета за права детета, 5. заседање, јануар 1994, CRC/C/24, AnnexV, p.63)
 - Пример дефиниције породице - "**Породица је заједница родитеља и њихове деце. Под породицом се подразумевају и остале основне заједнице живота у оквиру којих се деца негују и подижу.**"
-

Да ли треба предвидети обавезе детета у породици?

- Пример: чл. 371 Грађанског законика Белгије налагао је детету *"...било ког узраста да уважава и поштује своје родитеље"*.
 - Комитет за права детета упутио је препоруку да се ова одредба измени
 - Нова одредбе гласи: *"дете, отац и мајка дугују једни другима узајамно поштовање, без обзира на узраст"*. (*Belgium IRCO, Add. 38, para.5*).
 - **Став Комитета:** одредба о дужности детета да уважава и поштује своје родитеља доприноси одржавању менталитета који подржава концепт апсолутних права родитеља над својом децом, на основу кога долази до огромних злоупотреба и кршења права
-

Анализа ПЗ о дужностима детета

- Чл. **66 ПЗ**
 - (1) Дете је дужно да родитељима **помаже** у складу са својим годинама и зрелошћу.
 - (2) Дете које стиче зараду или има приходе од имовине дужно је да делимично подмирује потребе свог издржавања, односно издржавања родитеља и малолетног брата односно сестре, под условима одређеним овим законом.
-

Програми подршке родитељима

Занемарена област

- Материјална подршка – дечији додатак, социјална помоћ...
 - Други видови подршке – саветовање, школа за родитеље
 - Негативне појаве:*
 - Право оца на одсуство због рођења детета** – може га користити само када је мајка спречена да га користи;
 - Мобинг мајки** у погледу коришћења одсуства због рођења детета – мајке добијају отказ непосредно пред повратак с одсуства ради неге детета; уговорне клаузуле о томе да запослена неће ићи на породилско одсуство у одређеном периоду након заснивања радног односа
 -
-

Право детета на издржавање од стране родитеља

- Апсолутно право
 - Негативне појаве
 - Одлучивање суда о висини издржавања – суд располаже нетачним подацима о висини зараде који су на штету детета - зараде "на црно", додатни послови, пријавивање мањих износа зарада, зараде лица која самостално обављају делатност (10 пута већа од основице на коју плаћају порез)
 - Непримањивање члана 162. ПЗ, који одређује да висина издржавања треба да омогући најмање такав ниво животног стандарда за дете какав ужива родитељ, дужник издржавања
 - Проблеми у принудном извршењу одлуке суда о издржавању детета
 - ...
 - **ПРЕДЛОГ** – ФОРМИРАЊЕ ПОСЕБНОГ ДРЖАВНОГ ФОНДА ЗА ИЗДРЖАВАЊЕ ДЕЦЕ
-

Одвајање детета од родитеља

- **Члан 9 ст. 1 Конвенције о правима детета**
 - Државе чланице обезбеђују да ниједно дете не буде одвојено од својих родитеља **против њихове воље**, осим када надлежни органи на основу **судског увида одлуче**, у складу с одговарајућим законом и процедурама, да је такво раздвајање неопходно и у најбољем интересу детета. Таква одлука може бити неопходна у одређеном случају, као нпр. ако родитељи злостављају или занемарују дете или ако живе одвојено па се мора донети одлука о месту становања детета.
-

Стање у Србији

- Чл. 60. ПЗ - право детета да живи са својим родитељима може бити ограничено само судском одлуком - када је то у најбољем интересу детета.
 - Дете може бити **привремено** измештено из породице родитеља и на основу одлуке органа старатељства, као и на захтев родитеља
 - Држава је дужна да води рачуна о деци чији је развој ометен породичним приликама и деци без родитељског старања
 - Не постоје поуздани подаци о броју деце која живе одвојено од родитеља.
 - Постоје парцијални подаци о деци из разведених бракова, али не постоје подаци
 - о броју деце и родитеља који не живе заједно иако родитељи нису разведени,
 - о броју деце која су рођена у ванбрачним заједницама и ван ванбрачних заједница,
 - о броју деце рођене у ванбрачним заједницама које су прекинуте
 - Непоуздани подаци о броју деце која су одвојена од родитеља судском одлуком као мером у случајевима злостављања и занемаривања
-

Стање у Србији

- ❑ 4.000 деце смештено у институције и хранитељске породице
 - ❑ Хранитељске породице углавном у руралним подручјима, а мање у градовима
 - ❑ Кампања за повећање броја хранитељских породица
 - ❑ Недовољан равој специјализованог хранитељства
-

Стање у Србији

- Око 2.000 деце (што је око половине корисника) која се налази у институцијама или на хранитељству **измештено из свог места пребивалишта**. Посебно су угрожена деца ометена у развоју.
 - У систему социјалне заштите постоје 5 институција за смештај деце са теже и тешком ометеношћу. Неке од њих лоциране су на тешко приступачним местима, далеко од насељених места (попут Кулина), тако да већина смештене деце није у свом месту пребивалишта.
 - Просечан број корисника (између 300 и 650) надмашује предвиђене капацитете установа, а сам систем оваквог збрињавања деце са сметњама у развоју није у складу са нормативима.
-

Хранитељство - сврха

- Хранитељство је мера заштите детета без родитељског старања, односно детета под родитељским старањем које има сметње у психофизичком развоју или поремећај понашања, а које привремено не може да живи са својим родитељима.
 - Детету на хранитељству, обезбеђује се, у складу са законом, адекватан облик хранитељства и хранитељска породица у складу са његовим специфичним потребама и остваривањем његовог најбољег интереса.
 - Заснивањем хранитељства успоставља се однос између детета и хранитеља који одговара односу дете – родитељ. Хранитељи преузимају непосредну бригу о детету и имају дужност да се старају о његовом здрављу, развоју, васпитању и образовању, а у циљу његовог оспособљавања за самосталан живот и рад.
-

Хранитељство - облици

- **стандардно хранитељство** – задовољава потребе детета уредног психофизичког развоја за које је процењено да је примена хранитељства у његовом најбољем интересу;
 - **специјализовано хранитељство** – задовољава потребе детета са сметњама у психофизичком развоју, израженим здравственим тешкоћама или поремећајем понашања, за које је процењено да је примена хранитељства у његовом најбољем интересу;
 - **ургентно хранитељство** – примењује се у хитним ситуацијама када је дошло до напуштања детета од стране родитеља, грубог занемаривања или злостављања детета или када су родитељи спречени да брину о детету због тешке болести или смрти. Траје до разрешења кризне ситуације;
 - **повремено хранитељство** – примењује се за дете са развојним или здравственим тешкоћама, које живи у биолошкој или хранитељској породици и које се смешта у другу хранитељску породицу на краћи период у циљу предаха и очувања капацитета хранитељске, односно биолошке породице за даљу бригу о детету и превенирања кризних ситуација које могу да угрозе функционалност породице
-

Стандарди хранитељства

- ❑ избор хранитељске породице врши се из круга сродничких, односно других хранитељских породица које имају општу подобност за хранитељство и које испуњавају услове за бављење хранитељством у складу са овим правилником;
 - ❑ избор хранитељске породице врши се примарно у средини порекла детета;
 - ❑ браћа и сестре се, по правилу, смештају у исту хранитељску породицу;
 - ❑ у хранитељску породицу се смешта највише троје деце
 - ❑ дете се припрема се за смештај у хранитељску породицу, повратак у биолошку породицу, промену облика заштите и за осамостаљивање;
 - ❑ развој и напредовање детета на хранитељству прати се континуирано, најмање једном месечно;
-

Стандарди хранитељства

- за дете на хранитељству доноси се **план услуга**, који укључује и план подршке детету и хранитељској породици;
 - детету и хранитељској породици обезбеђују се различити видови **подршке** у складу са потребама детета и хранитељске породице;
 - хранитељи се за бављење хранитељством **припремају** по Програму припреме за хранитељство
 - **за хранитеље** се најмање једном годишње организују програми едукације у циљу јачања хранитељских компетенција;
 - **за стручне раднике** који обављају послове у области хранитељства, најмање једном годишње у трајању од 10 сати рада, организују се програми едукације у циљу јачања професионалних компетенција;
 - хранитељи и стручни радници центра за социјални рад остварују **сараднички однос** у циљу остваривања сврхе хранитељства и подељене одговорности за дете.
-

Утврђивање опште подобности хранитеља

- Стручни радници процењују способности будућих хранитеља **да стичу и развијају знања и вештине за заштиту деце без родитељског старања:**
 - обезбеђивање сигурног окружења за дете и заштиту детета од занемаривања и злостављања;
 - задовољавање развојних потреба детета у циљу оптималног развоја његових потенцијала и превазилажења развојних застоја;
 - **очување идентитета детета** кроз подржавање веза између детета и његове породице као и других важних особа из његове прошлости;
 - **пружање подршке детету** у превладавању сепарације и губитака;
 - прихватање **подељене одговорности** и успостављање сарадничког односа са родитељима деце и стручним радницима центра за социјални рад.
-

Програм припреме за хранитељство

- Програм припреме за хранитељство реализује центар за породични смештај у оквиру следећих тематских целина:
 - припрема за хранитељство – јачање и развој компетенција хранитеља;
 - животне кризе и обрасци функционисања породице;
 - потребе и развој детета;
 - права детета;
 - емоционални губици детета;
 - континуитет живота детета и његов идентитет;
 - породично васпитање;
 - заштита деце од занемаривања и злостављања;
 - припрема за почетак хранитељства;
 - изградња партнерског односа;
 - спремност за одговорно хранитељство – самопроцена будућих хранитеља.

Планови

- У организовању заштите детета на хранитељству, надлежни центар за социјални рад сачињава следеће **планове**:
 - **план припреме детета и хранитељске породице** за смештај;
 - **план међусобног прилагођавања** детета и хранитељске породице;
 - **план услуга и мера заштите детета** током одрастања у хранитељској породици;
 - план припреме младих особа на хранитељству за еманципацију и напуштање заштите.
-

Праћење функционисања хранитељске породице

- Током праћења хранитељске породице и увида у остваривање стандарда заштите детета у хранитељској породици, саветник за хранитељство сагледава задовољавање потреба детета у погледу:
 - сигурности и безбедности детета у хранитељској породици;
 - здравља детета;
 - емотивног развоја детета и степена интегрисања у хранитељску породицу;
 - васпитања и образовања детета;
 - социјалног понашања детета и интегрисања у социјалну средину;
 - неговања идентитета детета и одржавања веза са породицом порекла и значајним особама;
 - самосталности детета и развоја животних вештина;
 - остваривања права детета.
-

Информатор о детету

- Приликом уручења решења и уговора о хранитељству хранитељу се уручује Информатор о детету „**Мој животни пут**“.
 - Информатор о детету „Мој животни пут“ представља скуп информација о детету током његовог одрастања и служи за упознавање детета са његовом прошлошћу, успостављање континуитета у животу детета и неговање његовог идентитета.
-

Радна свеска хранитеља

- Хранитељ води „**Радну свеску хранитеља**“ за свако дете на хранитељству у коју бележи најзначајније активности у складу са задацима у односу на дете, које договара са саветником за хранитељство.
 - У „Радну свеску хранитеља“ хранитељ обавезно бележи:
 - 1) важне догађаје у животу детета;
 - 2) основне податке о напредовању детета, као и потешкоће у развоју детета;
 - 3) питања и дилеме око поступања са дететом које треба да размени са саветником;
 - 4) савете и инструкције које добија од саветника за хранитељство и других стручњака са којима остварује сарадњу за заштиту детета;
 - 5) запажања о контактима детета са члановима породице порекла и његовим реакцијама након контаката;
 - 6) календар – подсетник везан за редовне здравствене контроле и посебне третмане детета;
 - 7) податке о утрошку редовних средстава добијених за издржавање детета.
-

Евиденција о хранитељству

- књига евиденције о храњеницима (општа подобност храњеника);
 - књига евиденције о хранитељима (општа подобност хранитеља);
 - књига евиденције о заснованом хранитељству
 - **П Р А В И Л Н И К О Х Р А Н И Т Е Љ С Т В У (2 0 0 8)**
-

Усвојење

Члан 91 ПЗ

- Може се усвојити:
- 1. дете које нема живе родитеље;
- 2. дете чији родитељи нису познати или је непознато њихово боравиште;
- 3. дете чији су родитељи потпуно лишени родитељског права;
- 4. дете чији су родитељи потпуно лишени пословне способности;
- 5. дете чији су се родитељи сагласили са усвојењем.

Члан 99 ПЗ

- Разлика у годинама између усвојитеља и усвојеника не може бити мања од 18 нити већа од 45 година.
- (2) Изузетно, министар надлежан за породичну заштиту може дозволити усвојење лицу које је старије од усвојеника мање од 18 година или лицу које је старије од усвојеника више од 45 година ако је такво усвојење у најбољем интересу детета.

- Институција усвојења се у Србији још увек примарно посматра као помоћ људима који немају децу да задовоље своје нагоне за потомством него као институт збрињавање деце без родитељског старања

Проблеми у пракси

- **Дете могу усвојити само парови**, осим у 2 ситуације - када се усваја дете брачног или ванбрачног партнера и када за то постоје нарочито **оправдани разлози**.
- О оправданости усвојења одлучје надлежни министар али у прописима не постоји ни назнака шта би се могло сматрати таквим разлозима.
- Није обезбеђен неопходан ниво заштите природног родитељства - након усвојења престају све и фактичке и правне везе између природних родитеља и усвојеника.
- **Право на индентитет детета** није адекватно заштићено - не постоје контрола вршења обавезе усвојитеља да детету кажу да је усвојено.
- Нису утврђени критеријуми за утврђивање временског трајања одсуства родитељског старања као услова за заснивање усвојења.
- У поступку по којем се одвија усвојење у потпуности је **занемарен најбољи интерес биолошке деце усвојитеља** - они се нигде ни не помињу.

Међународно усвајање

- ❑ Конвенција о међународном усвојењу, 1993.
- ❑ Није често у Србији - само четири случаја међународног усвајања у 2010. години.
- ❑ Веома строга правила, укључујући и одобрење Министарства, чине процедуру међународног усвајања безбедном са становишта усвајања ради трговине децом.
- ❑ Усвојење као метод проналажења породице детету може бити искоришћена на бољи начин.
- ❑ Парови из Србије који желе да усвоје дете нису спремни да усвоје дете ромске националности или дете са инвалидитетом. Међународно усвајање може бити једно од решења овог проблема, поред програма за успостављање специјализованог хранитељства и усвајања.
- ❑ У Србији има око 400 деце које чекају на смештање у хранитељску породицу или на усвајање.

Смештај у установу социјалне заштите

- ❑ **дете без родитељског старања**
 - ❑ **дете чији је развој ометен породичним приликама;**
 - ❑ **дете са поремећајима у друштвеном понашању;**
 - ❑ **дете ментално ометено у развоју** степена умерене, теже и тешке менталне ометености, вишеструко ометено у развоју, дете оболело од аутизма, као и дете са сметњама у телесном развоју **које нема услова да остане у својој породици**, док траје потреба за овим обликом заштите;
 - ❑ **трудница и самохрана мајка са дететом** до године дана живота детета којој је, услед материјалне необезбеђености, нерешеног стамбеног питања, поремећених породичних односа и сличних ситуација потребно привремено збрињавање;
 - ❑ **дете које се нађе у скитњи** или му је због других разлога потребно **привремено збрињавање и надзор**.
-

Шта је потребно размотрити пре одређивања смештаја детета у установу социјалне заштите?

- Основно право детета - право на живот са родитељима
- Држава дужна
 - да сваком детету обезбеди заштиту у породичној средини увек када је то могуће
 - Да размотри примењивост других мера подршке родитељима и детету, односно примену хранитељства као алтернативног облика заштите
- Свако дете, у складу са годинама и зрелошћу, има право да учествује у поступку који га се тиче и у ком се одлучује о његовим правима (члан 65. Породичног закона).
- Смештајем у установу социјалне заштите не сме се дирати у право детета на очување породичних веза (право на породични живот, члан 8. Европске конвенције за заштиту љуски права и основних слобода)
- Процес деинституционализације заштите деце и примена облика заштите који подразумевају живот деце у породичном окружењу
-

Теме за разматрање...

- ❑ Родитељска отмица и неввраћање детета
 - ❑ Пребацивање деце преко границе ради продаје, проституције и принудног рада
 - ❑ Одвојање детета од родитеља у случају оружаних сукоба, избеглиштва...
-